

Vandringer, udformninger, fremstillinger

(Begrebsprog, ubevidste dannelser, formuleringer og signifikans,
logisk-matematiske formaliseringer, øvelser udi praksisserne)

Det ubevidste taler, men ikke kun via symptomer eller symptomatiske udtryk. Det gør det også ved at understrege (det ubevidstes) subjektets forhold til sproget, indprente (*overdeterminere*, sagde Freud) dets « rammesætning »¹.

En vanskelighed opstår dog lige straks. Den knytter an til det forhold, at strukturen 'som sådan' er utilgængelig (det være sig i sproget, i det ubevidste ... eller også i matematikken); vi kan kun fatte den gennem de fremstillinger, vi kan give af den², navnlig når man (samtidig) konstaterer deres tydelige utilstrækkelighed. Man kan heraf hævde, at enhver struktur er funktionel (for så vidt som den består af funktioner), og at de elementer, der tager plads i den, ikke er andet end transformationer af sådanne funktioner (Frege kaldte denne transformation for *Vertretung*³).

Der er altså tale om funktioner, der angiveligt lader sig begribe i intensionen (men heri ligger netop paradokset: for i intensionen er en funktion utilgængelig⁴) eller også i reelle, imaginære og symbolske ekstensioner (i hvert fald i psykoanalysen — spørgsmålet er, om det samme gælder andre steder), sammenhænge indenfor hvilke den pågældende funktion gør sig gældende under visse betingelser, undtagen når den da udarter sig som fakticitet (Lacan⁵).

Her er det vigtigt at være opmærksom på alle de betydninger der ligger til grund for idéen om funktionen.

- Ved « funktion » forstås nemlig først og fremmest den afbildning (eller korrespondance — dvs.: 'de funktionelle forhold'), der opretter en abstrakt forbindelse imellem to domæner, 'kilde' og 'mål', og som, i den forstand, betegner en *ren handling* (en *transformation*).
- Men funktionen henviser ligeledes til både en måde at handle på, altså til en *handlemulighed* (en *ressource*), og
- til hvad denne bruges til, som *grund til at handle* (*motiv*). Hvilket er tydeligt nok, når man f.eks. tænker på et organs funktion.

Den moderne matematik understreger især den første betydning og forholder sig derefter de to andre betydninger som objekternes « form » og « forandringer » (omsætning), for så vidt man forstår et objekts form som det netværk af relationer, funktionerne (i den første betydning) etablerer imellem sig i forbindelse med et givet objekt. Denne systematiske opfattelse af funktionerne —og navnlig den funktionelle indfaldsvinkel som holdepunkt—, har været udslagsgivende for udviklingen af både teorierne inden for algebraen, og kategoriteorierne.

Funktionens ekstensioner er da henholdsvis

- *værdiforløbene* (Freges *Bedeutung* — « signification » ifølge Lacan),
- *værdiformerne* (Marx) eller

▪ *værdirelationerne*, altså de forbindelse signifianten inddrager (når vi, med Lacan, definerer dem på imprædikativ vis).

Ved at nærme sig den på denne måde — med ekstensionerne som *oversættelser* af den funktionelle intension — giver funktionen sig som objekter af reel, imaginær og symbolsk konsistens (eller, ifølge Lacan, som henholdsvis *a*, *§* og *S₂*).

Problemet for « *le parlêtre* »⁶ (Lacan) er derfor ikke kun at vide, hvordan sproget håndteres (hvilket svarer til at nøjes med at omgås det som var det en litter instrumentel sag), men også at være i stand til at gøre rede for det — altså: « redegøre » for det (dvs.: indtage en position), uden at forklejne de dynamikker, der bidrager til dets virke. En dynamologi (Bachelard) i sprogets og subjektets sammenføjning må derfor antages at være aktiv. Det er hvad vi kalder den « subjektive økonomi », som i øvrigt netop konstrueres til dette formål.

Især med hensyn til sondringen mellem *signifikansen* (der organiserer signifikanterne — *S₁* for Lacan) og selve sammensætningen af *signifikanternes* multidimensionel netværk (eller *S₂*), en distinktion, som følger den sondring, der må foretages mellem *talens funktion* og *sprogets felt*⁷. Det var netop for at understrege dette, at Lacan fremsatte begrebet « *lalangue* » (et sammentrængt-ord), som må læses (i mangel af en nærmere definition) som det begreb, der peger i retning af selve den logik der indvirker i sproget, noget som for så vidt stadig venter på en opklaring. Heraf vores fortsatte spørgsmål om hvordan vi kan få adgang til denne logik uden at forklejne selve subjektproblematikken.

For at nå dertil kan vi genoverveje status over « *begrebskrift* »⁸. For eksempel med udgangspunkt i den morfologi som de såkaldte *ubevidste dannelser*⁹, som en åbning i det normale giver os til kende, og som lukker sig i det patologiske.

Sådan en problemstilling angår faktisk opbygningen af almene grammatikker i det hele taget, samt måden hvorpå valget af den ene eller den anden syntaks i en given noetisk produktion afhænger af signifikansens tilsnit og den heraf følgende konstruktion af de reeller, i flertal, som da foranlediges.

Funktionernes rekursivitet er her åbenbar og ganske afgørende. Thi den således valgte syntaks konstrueres til at fremkalde hvad den sigter mod, altså 'fremad', men bliver kun effektiv efterlods. I betragtning af de forsøg der er blevet gjort på at overvinde visse anstødssten i den sammenhæng, forekommer det rimeligt at de forskellige formuleringer af logisk eller matematisk art der er blevet udarbejdet over tiden, forholdes deres forbindelse til det ubevidste. På den måde vil man nemlig kunne præcisere de syntakser, der er på spil i konstruktionen af dette eller hint reel.

Til spørgsmålet om, hvad det er der er på færde i den matematiske praksis, kan man svare med en undersøgelse af de forhold der er til stede, ved konstruktionen af den sti som den matematisk vandring producerer idet den netop praktiseres. Denne konstruktion kan kun være kontingent. Hvilket vil sige, at vi under alle omstændigheder kun kan følge den vej vi akkurat baner i kraft af vores gang, og som på ingen måde er allerede foreliggende. I den forstand må matematikerens veje opfattes som forskellige fra formaliseringen (forstået som konstruktionen af formelle objekter).

Mere præcist: formaliseringen vil, ifølge dette synspunkt, sige, at objektet udformes gennem netop den vej, der fører dertil. Havde man fulgt en anden vej ville objektet have været et andet. Objektet er på ingen måde en fastfrosset størrelse fanget ind ved hjælp af en fuld og færdig skrift. I den forstand kan en *templet*

kun fungere i kraft af de veje (bedre: de vandringer der producerer disse veje), der bygger den pågældende skrift op.

Derfor er der ikke noget, der 'som sådan' hedder et teorem. Der er kun de konstruktioner, der gør teoremerne eksplicitte. Et teorem kan kun blive til, når det indekseres af netop den vej der fører dertil og sætter det på prøve.

Med andre ord, ligesom det siges, at der ikke findes kærlighed, men kun beviser på kærlighed, findes teoremerne ikke i sig selv, der findes, kun beviser på teoremer.

Referencen til Lacan i dette argument er forsættelig. Hensigten er ikke kun at forny opmærksomheden på hans værk, men frem for alt at forny selve psykoanalysens grundlag og konstruktioner.

Skal psykoanalysen i så fald udvikle sin egen matematik og logik, eller kan den bruge den matematik og logik, der allerede findes, og omforme den ud fra sine egne formaliseringsbehov?

Bør vi ikke relativisere Lacans brug af de topologiske mangfoldigheder (varieteter), da de ikke kan undgå at henvise til 'objekter'?

Må vi nøjes med en "passende brug" af hvad denne topologi kan give os, eller skal vi udvide dens anvendelse ved at studere dens begrænsninger som et imaginært anliggende?

Hvad der står på spil for psykoanalysen i den forbindelse (altså med hensyn til fremstillelighedsproblemet og vejen dertil), er muligheden for at metapsykologien kan teoretisere hypotesen om det ubevidste ud fra et andet grundlag end det, den klassiske termodynamik har kunnet levere. Dermed vil vi også kunne genoverveje statussen for den "psykiske energi", som psykoanalysen antager under navnet libido. For på samme måde som man var nødt til at adskille tanken om gravitation fra ideen om kraft for at kunne opfatte den ud fra begrebet om interaktion, må vi i psykoanalysen frigøre libidoen fra det ontologiske underlag der spontant knyttes til den, for i stedet at begribe den som en funktion i akt, en funktion vi kan følge i dens indvirkninger ud fra de oversættelser (jf. note 4), den bygger på.

Det er her, at de matematiske repræsentationsteorier kan inspirere vores egen konceptualisering af den specifikke rum-tid der understøtter de subjektive hændelser (noget Freud undersøgte i forbindelse med samspillet mellem sjælelivets 'topiske' og 'dynamiske' forhold).

Alt i alt: det gælder for os nu om at underbygge, videreføre og om nødvendigt reformulere antagelsen om *la matière signifiante* (signifikansens materialitet), som Lacan har givet os i hænde. Dette kan kun lade sig gøre med udgangspunkt i en argumenteret kritik af den brug han gjorde af den matematik der fandtes på hans tid, som han jo forholdt sig til på sin helt egen måde.

René Lew, 18. februar 2023

Osvaldo Cariola, 11. juli 2023

René Guitart, 17. oktober 2023

Noter

¹ Dette udtryk henviser til hvad vi kan kalde en *template*, altså en skabelon (på fransk oversætter man det engelske udtryk med "gabarit", men det dur ikke, så vi hellere siger « templet » i så fald). En skabelon er en model, både en beretning og et mønster (for syersker f.eks.). For den matematiske side af sagen se Robert W. Ghrist, Philip J. Holmes, Michael C. Sullivan, *Knots and Links in Three-Dimensional Flows*, Springer, 1997.

² Se Marc Barbut, "Sur le sens du mot 'structure' en mathématiques", I *Les Temps modernes*, nr. 246, 1966; genudgivet i *Cahiers de lectures freudiennes* nr. 10, Lysimaque, 1986. Se også udviklingen af den matematiske repræsentationsteori og dens bidrag til udvikling af kategoriteorien (dvs. studiet af matematiske strukturer og deres relationer). Freuds term for en sådan repræsentationsproblematik er *Darstellung*.

I den forbindelse må vi nok huske på, at utilgængeligheden ved funktionen i intension (dvs. "som sådan"), skyldes at signifikansen i-sig-selv er imprædikativ (Lacan: « c'est justement *de ce qui n'était pas*, que ce qui se répète procède », *Écrits*, p. 43 — det er netop ud fra det, *der ikke var*; at det, der gentages, stammer fra).

³ G. Frege, *Grundgesetze der Arithmetik*, 1. udg. Bind I fra 1893; bind II fra 1903, Olms Verlag, 1998.

Grundgesetze må skelnes fra *Grundlagen der Arithmetik*. Freud arbejder med dette spørgsmål i og med termen om *Repräsentanz*. (Philippe de Rouilhan bruger det tvetydige udtryk "repræsentation" til at oversætte *Vertretung* på fransk; se Ph. De Rouilhan, *Frege. Les paradoxes de la représentation*, Éd. de Minuit, 1988.) F.L.G. Frege kan læses på dansk i samlingen *Filosofiens, sprogets og matematikkens grundlag*. Forlaget Philosophia, Aarhus 2002.

⁴ For at understøtte denne påstand og eftersom der ikke findes en universelt accepteret definition af hvad en funktion er for noget, må vi hellere sige noget om hvordan vi anvender termen her. (Se i den forbindelse Jean-Pierre Desclés og Kye-Seop Cheong, "Analyse critique de la notion de variable", *Mathematics and Social Sciences*, 44th year, no. 173, 2006 (1), pp. 43-102).

En funktion er en operation, som indadtil (intrinsisk) er uløseligt forbundet til den foregang der hører til den. Funktionen har i den forstand intet ontologisk over sig. Den er forbigående og varer alene den tid dens indvirkende operation forudsætter. Ud fra en grammatikalsk betragtning har vi med et « rtheme » at gøre.

Funktionen er ikke i sig selv tilgængelig, ejheller den omordning den foranlediger når den gøres gældende, eller i det mindste er i bevægelse. For at fatte den er vi derfor nødt til at gå over til en udvendigt (ekstrinsisk) begribelse.

Det kan gøres på to måder.

Den mest fregeanske måde at gøre det på er ved at hæfte sig ved den eller de ekstension(er), der oversætter funktionens operation til objekter. Dette giver os ganske vist adgang til en forståelse (læsning) af funktionen (medmindre disse ekstensioner ikke er imprædikative-prædikative), men denne løsning har den hage, at den uvægerligt fører over til ontologien.

Den anden løsning (som i øvrigt også er fregeansk, omend mindre anvendt på grund af den vanskelighed der ligger i at ville anskue funktionen ad ekstensionelle veje, når det gælder om at præsentere den "som sådan", altså i intension), den anden løsning består i at anføre funktionen ved at benævne den. Her støder vi til gengæld med nominationsspørgsmålet — hvor man altså går til funktionen via dens navn: dvs. når vi forsøger at begribe $f(-)$ via y (i $y=f(x)$), hvilket heller ikke er ligetil.

Når man formulerer dette som ordnet par får vi da:

(funktion i intension → (funktion i intension → funktion i extension))		
Dvs.:		
Funktionen udpeget på ekstrinsisk vis ved hjælp af navnet	→	Funktionen indvirker på intrinsisk vis i overensstemmel
		→
		Funktionen taget ekstrinsisk, som objekt

se med sit
ærinde.

Men denne udpegning medfører *ipso facto* at funktionen gengives som objekt, hvilket på den anden side understreger dens dissipative karakter. Derfor kan vi ikke komme udenom dette temmelig væsentlige spørgsmål: Og hvad vil dog sige « at navngive »?

Funktionens « forståelse » (« en compréhension » som logikkerne fra Port-Royal sagde) eller dens intension (Hamilton) bliver med det samme tingsliggjort, fra det øjeblik den navngives: Vi bevæger os således fra det flydende til det faste, en materialisering som netop *templaten* for det funktionelle flow understreger.

*

Alt i alt: Når funktionen begribes ud fra et intensionelt domæne kan den kun fremstå som en variation — og derfor utilgængelig som sådan. Det eneste der kan formidle en adgang til funktionen, er dens materialisering via ekstensionerne, men da står vi ligeledes med en yderst begrænset fremlæggelse. Se i den forbindelse Maurice Caveing, *Zénon d'Élée. Prolégomènes aux doctrines du continu*, Vrin, 1982. For en engelsk oversigt: Reinhard Kähle (Ed.) *Intensionality*, Cambridge University Press 2005.

⁵ J. Lacan, *Autres écrits*, pp. 256-258.

⁶ En neologisme der fortætter « *être parlant* », og definerer 'mennesket' som en størrelse, hvis eksistens afhænger af talen. (Tilføjelse ved oversættelsen).

⁷ J. Lacan, « Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse », *Écrits*, 1966.

⁸ *Begriffsschrift* de Frege, se Claude Imbert, *Phénoménologies et langues formulaires*, P.U.F. 1992.

⁹ Dette er titlen på et af Lacans seminarer.